

Бакаляр Олександр Олександрович
курсант навчальної групи КП-731 2-го
курсу факультету підготовки фахівців
для підрозділів кримінальної поліції
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

Науковий керівник:
Савенко Вікторія Петрівна,
старший викладач кафедри
кримінального права та кримінології
Дніпропетровського державного
університету внутрішніх справ

СОЦІАЛЬНІ, ПСИХОЛОГІЧНІ, КУЛЬТУРНІ, ОСВІТНІ ТА ІНШІ ФАКТОРИ ДИТЯЧОЇ ЗЛОЧИННОСТІ

Дитяча злочинність відноситься до глобальних проблем сучасності, у вирішенні яких зацікавлене все світове співтовариство. Це пояснюється визначальною роллю підростаючого покоління в забезпеченні життєздатності суспільства і його розвитку. Навіть для найдемократичніших і економічно розвинених держав характерне зростання дитячої злочинності. Це доводить неможливість розв'язання проблеми дитячої злочинності тільки національними засобами і викликає необхідність об'єднання зусиль всього суспільства, що і зумовлює виникнення і розвиток системи стандартів, норм, спрямованих на вирішення цієї проблеми.

Дитяча злочинність (злочинність неповнолітніх), має свої причини. Причини - це негативні соціально-психологічні детермінанти, що включають елементи економічної, політичної, правової, побутової психології на різних рівнях суспільної свідомості, породжують злочинність як наслідок.

Дитяча злочинність - це явище, що має безліч граней, а це значить, що причини її не можна пізнати, вивчаючи лише окремі чинники або сторони морального формування дитини чи підлітка в сім'ї, школі. Необхідно розглядати взаємодію і взаємозумовленість цих явищ, так як вони взаємопов'язані і впливають один на одного.

Важливо відзначити, що ці причини - не просто сума соціальних явищ, а цілісна система взаємодіючих елементів. Життєві ситуації дитини, її виховання об'єднують в собі вже дві протилежні тенденції щодо якісного їх впливу на особистість: вони або позитивно впливають на неї, сприяючи становленню позитивних якостей та правової культури; або роблять особу вразливою до несприятливих зовнішніх умов і ситуацій криміногенного характеру. Причини злочинності пов'язують з негативною стороною цього протиріччя умов несприятливого морального формування особистості.

Розглянемо кілька точок зору на класифікацію причин злочинності.

Так, наприклад, А. А. Герцензон підрозділяє їх на матеріальні і ідеологічні [5, с. 53]. Також виділяють три класи причин: пов'язані з протиріччями соціального розвитку; спотворено світоглядні; пов'язані з конкретною особистістю.

До того ж, виокремлюють три категорії причин: причини, що лежать в сфері суспільної свідомості; причини, що лежать в сфері суспільного буття; причини, зумовлені зовнішніми протиріччями між двома протилежними соціально-економічними системами - соціалізмом і капіталізмом. Однак трохи пізніше він почав поділяти причини злочинності на об'єктивні і суб'єктивні. Це класифікація довгий час зберігалася в радянській кримінології, і в наш час є теж досить актуальною.

Здається, саме вона може бути основою розгляду причин дитячої злочинності і в цьому дослідженні. Суть цієї класифікації в тому, що в основі протиправної поведінки особи знаходяться різного роду суперечності. Протиріччя ці мають соціальну, змішану і психологічну природу. Для визначення причини правопорушень необхідно звернути увагу на систему зовнішніх і внутрішніх факторів, яка робить можливою цю поведінку в різних конкретних умовах, стосовно до різних людей, особливо до дітей. Виходячи з цього суб'єктивні причини дитячому злочинності можна визначити як елементи соціальної психології дітей, які суперечать встановленим нормам права і заборонам, загальновизнаною моралі і моральності. Об'єктивні причини дитячої злочинності - це конкретні протиріччя в громадському бутті, економічних і соціальних відносинах людей [6, с. 78].

Тобто дитяча злочинність має свої причини. Причини - це негативні соціально-психологічні детермінанти, що включають елементи економічної, політичної, правової, побутової психології на різних рівнях суспільної свідомості, породжують злочинність як наслідок.

Життєві ситуації дитини, її виховання об'єднують в собі вже дві протилежні тенденції щодо якісного їх впливу на особистість: вони або позитивно впливають на неї, сприяючи становленню позитивних якостей та правової культури; або роблять особу вразливою до несприятливих зовнішніх умов і ситуацій криміногенного характеру. Причини злочинності пов'язують з негативною стороною цього протиріччя - умовами несприятливого морального формування особистості.

Безсумнівним є те, що причини дитячої злочинності - це сукупність всіх соціальних явищ і цілісна система взаємодіючих елементів. Бездоглядність і безпритульність неповнолітніх злочинців і неповнолітніх потерпілих є однією з причин дитячої злочинності.

Бездоглядність майбутніх неповнолітніх потерпілих сприяє створенню ситуацій і приводів для злочинів. Безпритульність - це крайня стадія бездоглядності, коли дитині, за яким немає контролю, в силу відсутності батьків або ще яких-небудь причин ще і ніде жити [1, с. 161].

До основних криміногенних чинників сімей, які перебувають в

соціально небезпечному положенні, які негативно впливають на поведінку дітей і сприяють вчиненню ними злочинів, відносяться:

- виховання дітей в умовах неповної сім'ї, одним батьком;
- наявність в сім'ї судимих родичів (батьків, братів, сестер, бабусь, дідусів):
 - зловживання спиртними напоями дорослими членами сім'ї, скандали, бійки, сексуальна розбещеність;
 - важке матеріальне становище, погані житлові умови сімей, відсутність окремої кімнати для дітей, потреба в харчуванні, одязі;
 - низька правова культура, правовий нігілізм батьків та інших дорослих членів сім'ї;
 - грубість, жорстокість, насильство в сім'ї, виховання дітей в умовах емоційного голоду.

Діти з асоціальних сімей, позбавлені засобів існування, нерідко втягуються в нерегламентовані і кримінальні сфери діяльності (робота на вулиці в незадовільних умовах, заняття проституцією, зайнятість в порнографічному бізнесі, торгівля тютюновою, алкогольною продукцією і т.д.), пов'язані з ризиком для здоров'я, психологічного та соціального розвитку [4, с. 926].

Однією з головних причин зростання злочинності серед дітей останнім часом є різке погіршення економічної ситуації і зростання соціально-класової напруженості в суспільстві. Звичайно, все це впливає і на дорослу злочинність, проте стрімке зниження рівня життя позначається найсильніше на дітях і підлітках, бо у всі часи неповнолітні були і залишаються найбільш вразливою частиною суспільства.

Уразливість полягає в тому, що діти відрізняються певними особливостями (слабкою психікою, не сформована до кінця система цінностей), що роблять їх схильними до впливу чинників, яким дорослі люди протистоять набагато успішніше. Не маючи можливості законним шляхом задовольняти свої потреби, багато підлітків починають «робити гроші» і добувати необхідні речі в міру своїх сил і можливостей, часто шляхом вчинення злочинів [3, с. 86].

Відсутність у більшості дітей та молоді віри в закон і справедливість. Дуже часто це викликано недоліками діяльності школи, навчальних закладів та установ, що виконують профілактичну роботу, а також недоліками в організації дозвілля молоді.

Кримінології та співробітникам правоохоронних органів відомо, що більшість осіб, які вчинили насильницькі злочини, піддавалися в дитинстві приниженням і покаранням, страждали від жорстокого поводження дорослих. Зростання жорстокості до дітей, також, як і дітей до своїх однолітків зумовлений низкою причин. Поширеності насильства в сім'ях багато в чому сприяє лібералізація споживання спиртного. Діти, що живуть в сім'ях, де хоча б один з батьків є алкоголіком, дуже часто піддаються насильству і жорстокості. Вони потребують допомоги.

Також однією з причин дитячої злочинності є негативний вплив ЗМІ. Не можна не відзначити і негативну роль засобів масової інформації в цьому процесі. Дуже рідко в кінотеатрах показують вітчизняні мультфільми та дитячі фільми. Скрізь тільки зарубіжні фільми, які в основному культивують, жорстокість, насильство.

Діяльність неформальних молодіжних об'єднань криміногенної спрямованості і вплив організованої злочинності. Значна частина неповнолітніх злочинців, які вчиняють злочини в групі, коли-небудь мала відношення до неформальних угруповань. Для них характерно або антисоціальна поведінка, що є прообразом злочинного [2].

Причиною дитячої злочинності є недоліки законодавства та правоохоронної діяльності. Ослабла також діяльність органів, на які покладено боротьба і попередження злочинів і правопорушень неповнолітніх. Це і слабкість нагляду за виконанням законів про виховання і охорони прав дітей і підлітків; недостатня розвиненість спеціалізованої служби соціального захисту дітей; не належне дотримання національного законодавства і міжнародних стандартів в галузі прав дитини.

На закінчення можна відзначити, що в дослідженні розглянуто основні причини дитячої злочинності. Ситуація, що склалася в державі в результаті демократичних реформ, сприяє порушенню прав людини, і прав дитини зокрема, що і відбувається повсюдно. Але не менший вплив на процеси порушень прав дітей та криміналізації підлітків надає мікросередовище: сімейні, шкільні та дозвільні відносини, суб'єктивні чинники.

Слід зазначити, що розглянуті вище причини дитячої злочинності - це не повний перелік тих явищ, які спричиняють вчинення підлітками злочинів.

Необхідний комплексний профілактичний вплив на всі ці сфери, заснований на визнанні і реальному дієвому захисті прав самих дітей, яке дасть позитивний результат при попередженні дитячої злочинності.

Бібліографічні посилання:

1. Веселовська Н. О. Про деякі труднощі виявлення причин втягнення неповнолітніх у злочинну діяльність. *Юридична наука.*/2015./№ 8./С.158-163.

2. Головкін Б. М. Причинність у системі детермінації злочинності. *Теорія і практика правознавства.*/2014./Вип. 1./URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/tipp_2014_1_24.

3. Кулакова Н. В. ,В. М. Попереднюк Причини формування злочинної поведінки неповнолітніх. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 18 : Економіка і право.*/ 2010./Вип. 11./С. 85-89.

4. Маланчук П. М. , О. М. Шелест Криміналістична характеристика особи неповнолітнього злочинця та вчинених ним злочинів. *Молодий вчений.*/2017./№ 11./С. 925-928.

5. Организация изучения причин преступности и разработки мер ее предупреждения в районе: (науч.-практ. пособие) / [А. Шляпочников и др. ; редкол.: А. А. Герцензон и др.] ; Всесоюз. ин-т по изучению причин и разраб. мер предупреждения преступности. / *Юридическая литература*, 1966. 195 с.

6. Семенюк О. О. Причини й умови злочинності та їх відображення умотивації злочинної поведінки. *Юридична Україна.*/2017./№ 2-3./С. 75-84.
